

Винахідник бойових ракет

Петро Шкурат

Недалеко села Сокілки в Україні, над річкою Ворсклом, в яблуневому саді заховався невеликий, але добре загосподарений хутір.

Власник хутору, Максим Засядько, походив із старого козацького роду. І сам він був запорожцем, доки москалі не зруйнували Січі. Всі його предки в козацькому війську були гармашами. Максим не був злою людиною, але ходив завжди насуплений, і тому люди трохи його лякались і нишком називали характерником. Згодом, коли постарів, передав господарство синові й невістці, а сам доглядав лише сад і пасіку. Там збудував собі курінь і жив у ньому від весни до осені.

7-го червня 1779 року народився йому внук. Назвали його Олександром. Мабуть, ніхто на хуторі не тішився так дитиною, як старий запорожець. Цілими годинами стояв над колискою, і важко було пізнати в ньому завжди похмурого запорожця. Найбільшу втіху мав Максим тоді, коли маленький Олесь почав ходити. Дід забирав його з собою в курінь, майстрував для нього різні забавки і розказував казки.

Коли Олесь підріс, дід возив його в Сокілку до дядка в науку, по дорозі оповідав йому, як колись билися запорожці з москалями, і показував Громову могилу, де стояло шведське військо.

Потім дід умовив Олесеву маму, щоб дозволила синкові спати в курені. Для Олеса було справжньою насолодою слухати дідових оповідань про морські походи запорожців, про те, як вони кулями своїх гармат руйнували мури Каффи, Трапезунту чи Синопу, а навіть наганяли страху самому султанові в Істанбулі. Оповідав, як запорожці на легких човнах-"чайках" відважно нападали на турків і вогнем своїх мортир підпалювали неповороткі турецькі кораблі.

Малий Олесь глибоко в душі переживав оповідання діда про давню славу. Він сам уявляв себе гармашем, що стріляє на ворога.

— Дідусю, — часто питав, — а коли ми поїдемо на Запорізьку Січ ?

Дід насуплювався, сердито смикав свого довгого вуса і відповідав:

— Дай Боже, Олесю, поїхати, але вже в іншу Січ. Я вже того не доживу, але ти виростеш, наберешся сили і багато дечого краще зрозумієш. Ось по жнивях повеземо тебе в Полтаву до школи. Спочатку, може, буде тобі важко, а згодом — звикнеш. Пам'ятай лише, що ти козацького роду, і ніколи його не цурайся!

Восени батьки повезли Олеса в Полтаву і примістили в бурсі. Він учився з запалом, особливо подобалася йому математика. Був найліпшим учнем у цілій школі. Багато читав про різні винаходи і мріяв стати винахідником. Коли закінчив полтавську школу, одержав державну стипендію і продовжував навчання в старшинській артилерійській школі в Петербурзі.

Хоч Олесеві не дуже хотілося служити у московському війську, він послухав батькової ради. Улюбленого діда і найкращого його дорадника на той час уже не було в

живих. Олесь попрощався з родиною, помолився на дідовій могилі і поїхав до Петербургу.

Молодого і здібного старшину не цікавила військова муштра. Він мріяв про таке стрільно, що його не треба вистрілювати з гармати. Але при війську він не мав можливості працювати над своїм винаходом. Тож звільнився з військової служби і вернувся в свою соняшну Полтавщину.

Треба було спершу збудувати лабораторію і закупити стрільного пороху, але батько відмовився позичити гроші. Не хотіло Олесеви допомогти і військове міністерство. Але він не зневірився, продав свою частину майна і за ті гроші купив деінде трохи землі. Тут збудував лабораторію. Першими свідками його дослідів були сільські хлопці-пастушки. Вони бачили, як довгі вогняні трубки проносилися дугою в повітрі і спадали на пасовисько.

За два роки пильної праці Олександр Засядько збудував кільканадцять різних бойових ракет. Та це нікого з військових начальників не цікавило. Довідався про ракети і полтавський губернатор, але він не то не зрадив з успіхів винахідника, а навіть злякався, щоб Олександр не затіяв повстання проти московської влади.

Московські начальники були б напевно заборонили Засядькові далші досліди, а самого запроторили в тюрму. Однак, почалася війна Московщини з Туреччиною. Царське військо, в якому мусіли служити також українці, рушило походом на Істанбул. По дорозі воно зупинилося на довший час під містом Варною. Тут була міцна турецька фортеця. Військо надаремно штурмувало її мури. Тоді у військовому міністерстві пригадали Олександра Засядька та його бойові ракети.

Негайно призначено комісію з військових інженерів, яка мала ознайомитися з винаходом і випробувати його. Комісія провела досліди і заявила, що ракетами можна успішно діяти.

Засядько напевно не хотів помагати московському цареві, який поневолив Україну, але він вірив, що його винахід скоротить війну і врятує від смерті багатьох українців-вояків.

16-го вересня 1828 року випускні апарати з ракетами вже були під Варною. їх установлено з двох протилежних сторін міста — з півдня і півночі.

Находила вирішальна хвилина. Запалахкотіли гноти в руках гармашів ... Засядько дав знак рукою, і командант ракетної частини крикнув: "Вогонь!"

Шість вогненних зміїв з могутнім ревом пронизали повітря, а за ними потягнулося шість хвостів диму. То була зовсім нова зброя, наймогутніша в цілому світі.

Почався обстріл фортеці. Вже одна з перших ракет поцілила в підземний льох, де турки зберігали порох. Вибух! .. Пожежа! .. Два дні літали вогненні змії над Варною, падали на місто, вибухали стовпами вогню і диму, розвалювали башти. Скрізь гоготіло полум'я. Оборонці побачили, що опір даремний, і на третій день над фортецею залопотіли білі прапори. Варна здалася.

Засядька найменовано генералом ракетних частин армії. У Тирасполі над рікою Дністром збудовано фабрику для виробництва бойових ракет. Ракетами Засядька

почали озброювати воєнні кораблі Чорноморської і Дунайської фльоти.

Генерал Засядько мав славу і почесі, але не мав задоволення. Він бачив, що його винахід ні в чому не допоміг рідній Україні. Щораз частіше перед його очима виринала постать діда. Дід з докором дивився на внука, немов питаючи:

— Що ж ти зробив доброго для свого народу?

Ці привиди стали його переслідувати. Він утратив бажання працювати, не міг спати, сумував і мучився.

Одної ночі шаліла страшна буря. Вітер потрясав будинком, викидав вікна, вдирався в кімнати лабораторії. Потім запанувала глуха тишина.

Вранці знайшли Олександра Засядька мертвим. Він мав тоді заледве 35 років.

Так відійшов із цього світу видатний учений-дослідник, нащадок козацького роду, один із тих перших винахідників, що придумали бойові ракети.

Пояснення

Бурса — будинок для студентів

Гармаш — артилерист

Гніт — вогнепровідний шнур (стрічка)

Дуга — лук (у будівництві)

Запроторити в тюрму — ув'язнити

Курінь — хатина, будка, шалас

Мартира — гармата з короткою люфою

Муштра — військовий вишкіл)

Шугати — швидко летіти, мчатися